

О.І. Кондратюк (Київський національний торговельно-економічний університет, Україна)

### ВПЛИВ РИЗИКІВ НА ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

*У статті розглянуто основні види ризиків, які виникають на підприємствах зернопродуктового комплексу, з урахуванням сучасних умов господарювання. Визначено вплив ризиків на управління підприємством і прийняття господарських рішень.*

*Ключові слова:* ризик, невизначеність, господарські рішення, управління ризиками, господарський ризик, мінімізація ризиків.

*Рис. 1. Літ. 13.*

О.И. Кондратюк (Киевский национальный торгово-экономический университет, Украина)

### ВЛИЯНИЕ РИСКОВ НА ХОЗЯЙСТВЕННУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ

*В статье рассмотрены основные виды рисков, возникающие на предприятиях зернопродуктового комплекса, с учетом современных условиях хозяйствования. Определено влияние рисков на управление предприятием и принятие хозяйственных решений.*

*Ключевые слова:* риск, неопределенность, хозяйственные решения, управления рисками, хозяйственный риск, минимизация рисков.

О.І. Kondratyuk (Kyiv National University of Trade and Economy, Ukraine)

### INFLUENCE OF RISKS ON ENTERPRISE'S ECONOMIC ACTIVITY

*The article considers the major types of risks arising at the enterprises of the grain sector, taking into account the contemporary conditions of management. The influence of risks upon enterprise management and economic decision-making is determined.*

*Keywords:* risk; uncertainty; economic decisions; risk management; economic risk; risks minimization.

**Постановка проблеми.** Зернопродуктовий комплекс — одна з пріоритетних галузей національного сільського господарства, яка вирішує проблему забезпечення продовольчої безпеки країни та її регіонів. Діяльність підприємств даного сектору економіки знаходиться під впливом різноманітних ризиків (як зовнішніх, так і внутрішніх), а розвиток економічних відносин, відповідний рівень конкуренції висувають нові вимоги до всіх учасників ринків. Ринкове середовище вносить у діяльність підприємств елементи невизначеності і поширює низку ризикових ситуацій, тому більшість управлінських рішень підприємства приймається в умовах невизначеності й ризику. Отже підприємствам необхідно постійно відслідковувати й реагувати на всі зміни, що відбуваються в його конкурентному середовищі з метою збереження конкурентних позицій на ринку і забезпечення конкурентних переваг.

**Аналіз останніх досліджень й публікацій.** Складні процеси, які відбуваються в економіці України, вимагають поглиблення знань з теоретичних і практичних питань управління ризиком господарської діяльності підприємств зернопродуктового комплексу для досягнення й підтримки високого рівня конкурентоспроможності підприємства. Теоретичні, методологічні й практичні аспекти управління ризиками знайшли відображення в працях багатьох віт-

чизняних й зарубіжних учених, серед яких Г.Л. Бродецький [1], М.В. Грачова [3], Л.І. Донець [9], М. Круї [7], М.Й. Малік [8] та інші.

Але вплив ризиків на господарську діяльність і конкурентоспроможність підприємств зернопродуктового комплексу в Україні висвітлений недостатньо, тому необхідно приділяти більшу увагу цим проблемам, вивчати зарубіжний досвід і застосовувати його з урахування вітчизняних особливостей.

**Мета дослідження** полягає у визначенні основних видів ризиків, які виникають на підприємствах зернопродуктового комплексу, та дослідженні їх впливу на прийняття господарських рішень.

**Основні результати дослідження.** Діяльність сучасних підприємств пов'язана з таким економічним явищем, як ризик. При цьому кожна галузь має певні ризики, притаманні саме їй, що змушує глибше вивчати, аналізувати й передбачати ризики, які зустрічаються на шляху учасників ринку під час виробництва, переробки та збуту продуктів.

Особливістю ризику в сучасних умовах є те, що по-перше, ризики набули тотального, глобального характеру; по-друге, у ризикованих ситуаціях дедалі більше виникає необхідність в одноосібних рішеннях; по-третє, середовище діяльності підприємств стає ринковим, на яке впливають такі чинники, як конкуренція, кон'юнктура, нестабільність у попиті й цінах тощо; по-четверте, ризик дедалі більше перетворюється на товар через розвиток і вдосконалення страхування [9].

Ризик є невід'ємною частиною підприємницької діяльності, тому що суттєво впливає на конкурентоспроможність підприємства як його складова частина [11]. Підприємства зернопродуктового комплексу при взаємодії із зовнішнім середовищем підпадають під його вплив, що має ризиковий характер, який проявляється на всіх ланках виробничого процесу: починаючи зі збирання врожаю, транспортування, роботи технічних засобів, інвестуванні грошових засобів і залученні інвестицій, наймання нових працівників та закінчуючи реалізацією готової продукції. Крім того, підприємства зернопродуктового комплексу, на відміну від інших галузей національного господарства, мають специфічну причину появи невизначеності – природні чинники, від яких залежать кінцеві результати господарювання.

Ризики, які впливають на підприємства зернопродуктового комплексу та їхню конкурентоспроможність, за сферою виникнення можна розподілити на дві групи: зовнішні і внутрішні. Серед зовнішніх ризиків виділяють: політичний ризик, що визначається особливостями політичної ситуації, яка впливає на підприємницьку діяльність; законодавчий ризик, пов'язаний із можливістю різкої зміни законодавства щодо фінансово-господарської діяльності підприємства [11]; природний ризик, пов'язаний з дією природних чинників, які спричиняють фінансові втрати у результаті вимерзання, заморозку, граду, зливи, посухи, повені тощо. До внутрішніх належать: виробничий ризик (виробництво і переробка сировини, дистрибуція); юридичні та інфраструктурні (робоча сила, зовнішнє середовище, суспільна політика) [6]; маркетинговий ризик, наслідками якого є втрати у зв'язку з мінливістю умов ринку (попит, пропозиція, ціни); комерційний ризик, пов'язаний із небезпекою втрат у процесі фінансово-господарської діяльності (при перевезенні вантажів будь-яким транспортом, через

затримку платежів, відмову від платежу, непостачання товару, витік комерційної інформації); фінансовий ризик, пов'язаний з купівельною спроможністю грошей та з вкладенням капіталу (інвестиційний); підприємницький ризик, пов'язаний із втратами внаслідок неефективної організації ведення справ. Невід'ємною частиною господарської діяльності будь-якого підприємства, незалежно від форми власності, є господарський ризик, який визначається як діяльність суб'єктів підприємств, що пов'язана з подоланням невизначеності в ситуаціях неминучого вибору, у процесі якого є можливість оцінити ймовірність досягнення бажаного результату чи невдачі, за умови відхилення від мети.

Вплив ризиків на діяльність підприємства можна поділити на негативний і позитивний. Джерелом загроз є негативні чинники впливу, які спричиняють зниження рівня економічної безпеки і можуть привести підприємство до критичної межі, тобто до фінансової неспроможності його життєдіяльності. За сучасних умов господарювання для підприємства важливо уникати можливих загроз і вчасно ліквідувати шкідливі наслідки негативних явищ.

Ситуація, що склалася в аграрному секторі економіки (постійне зростання цін на паливно-мастильні матеріали, зниження якості аграрної продукції, недостатнє фінансування сільського господарства, нестабільність економічної та політичної ситуації в країні тощо), створює систему загроз у формі втрати прибутку та фінансової незалежності. В основному ці загрози мають характер зовнішніх, тобто таких, які важко усунути силами самих товаровиробників. Найбільшу загрозу дохідності підприємств, що займаються виробництвом і переробкою сільськогосподарської продукції, становить їх значна залежність від наявності засобів виробництва, соціальної інфраструктури, ринків збуту продукції та погодних умов [4].

Чим складнішим і невизначеним є навколишнє середовище – тим актуальнішим є врахування ризику й управління ним. Багатогранність імовірних ризиків обумовлена різноманітністю його джерел – чинників, що зумовлюють невизначеність результатів [5].

Різна еластичність попиту на окремі сільськогосподарські продукти не спростовує факту існування відносно нееластичного попиту на сільськогосподарську продукцію в цілому. Саме ця обставина, а також відносна іммобільність сільськогосподарських ресурсів і специфічні зсуви кривих попиту й пропозиції породили проблему довгострокового періоду, суть якої полягає у виникненні тенденції до зниження цін на сільськогосподарські продукти і доходів аграрних підприємств порівняно з цінами і доходами в економіці в цілому. Цю проблему потрібно аналізувати у двох аспектах: по-перше, за дефіциту сільськогосподарських продуктів; по-друге, за насиченості ринку цими товарами. Є підстави стверджувати, що після досягнення раціонального рівня споживання продовольчих товарів і товарів із сільськогосподарської сировини попит на сільськогосподарську продукцію зростає головним чином за рахунок природного приросту населення. Оскільки у розвинутих країнах та і в нашій країні спостерігається зниження темпів такого приросту і лише незначне збільшення обсягу закупок від зростання доходів населення, то поєднання цих двох причин зумовлює відставання попиту на сільськогосподарську продукцію від істотного збільшення її пропозиції. Тому, важливого значення набуває правиль-

ність прийняття управлінських рішень в таких умовах господарювання (рис. 1). Управління на підприємстві повинно бути спрямоване на збереження виробничих ресурсів та отримання достатнього прибутку, який компенсує ризики господарської діяльності [13]. Управлінські рішення, що приймаються керівниками підприємств із питань забезпечення та постійного підвищення результативності їх функціонування, завжди пов'язані з ризиком їх невиконання.

Управління ризиками – це процес, що включає в себе не тільки ризики, пов'язані з випадковою втратою, але й фінансові, стратегічні, операційні та інші ризики [12]. Управління ризиками – це те, як підприємства обирають для себе тип і рівень ризику [7], тому головне завдання управління ризиками визначається можливістю визначити альтернативи розвитку подій, оцінити ймовірність і наслідки їх настання.

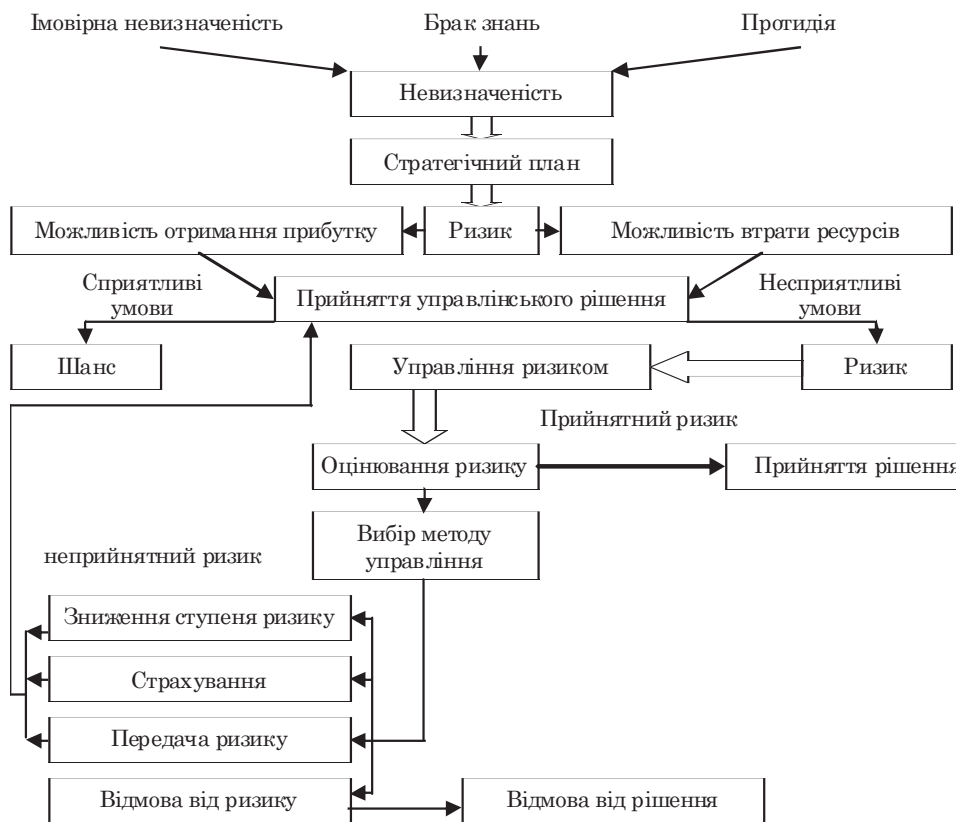


Рис. 1. Прийняття рішень з урахуванням методів управління ризиками, авторське узагальнення

Процес прийняття управлінських рішень передбачає якісний аналіз (виявлення всіх ризиків, їх опис, класифікація і групування ризиків, аналіз вихідних припущень); кількісний аналіз (формалізація, моделювання, розрахунок та оцінювання ризиків); мінімізація ризиків (проектнування стратегій, аналіз альтернатив, вибір оптимальної стратегії, аналіз реалізації стратегії, опис ризиків,

класифікація і групування, аналіз припущень); контролінг (переоцінка і коректування ризиків, прийняття оперативних рішень щодо відхилень).

У сучасних умовах, коли держава не несе відповідальності за зобов'язання підприємства, для підприємств розширяється коло можливостей і збільшується ступінь свободи у процесі прийняття управлінських рішень, а відповідно, виникає необхідність обліку, аналізу й оцінки ризику в системі управління підприємством [1]. Кожне підприємство намагається зменшити можливі збитки, пов'язані з реалізацією ризиків. Для будь-якого підприємства управління ризиком передбачає виявлення, аналіз і регулювання тих ризиків, які можуть загрожувати майну й дохідності підприємства.

**Висновки.** В сучасних умовах господарювання, що характеризуються високим рівнем економічної невизначеності, досягнення стратегічних фінансових цілей та забезпечення довгострокової фінансової стійкості підприємства неможливе без створення ефективної системи стратегічного фінансового менеджменту, невід'ємним елементом якого є механізми та системи управління ризиками зниження фінансової стійкості.

Для того, щоб ефективно здійснювати господарську діяльність, підприємствам потрібно не уникати ризику, а правильно оцінювати його ступінь й управляти ним своєчасно, враховувати чинники ризику при прийнятті управлінських рішень, забезпечувати адаптацію діяльності підприємства до мінливих умов зовнішнього та внутрішнього середовища.

1. *Бродецкий Г.Л., Гусев Д.А., Елин Е.А.* Управление рисками в логистике: Учеб. пособие для студ. учреждений высш. проф. образования. – М.: Академия, 2010. – 192 с.
2. *Валігура Н.М.* Вплив ризиків на фінансову стійкість підприємства // Вісник Хмельницького нац. ун-ту. – Серія: Екон. науки. – 2009. – №6, Т. 2. – С. 15–18.
3. *Грачева М.В., Ляпина С.Ю.* Управление рисками в инновационной деятельности: Учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 352 с.
4. *Джеллялова Н.Б.* Минимизация рисков зернового хозяйства как фактор обеспечения конкурентоспособности отрасли // Вчені записки Кримського інженерно-педагогічного університету: Збірник наук. праць. – 2009. – №19. – С. 54–63.
5. *Економічна безпека: Навч. посібник / О.Є. Користін, О.І. Барановська, Л.В. Герасименко та ін.; За ред. О.М. Джужі.* – К.: Алерта; КНТ; Центр навчальної літератури, 2010. – 368 с.
6. *Захаріна О.В.* Проблеми та перспективи розвитку інфраструктури ринку зерна в контексті вступу України до СОТ // [udau.edu.ua](http://udau.edu.ua).
7. *Круи М., Галай Д., Марк Р.* Основы риск менеджмента / Пер. с англ.; Науч. ред. В.Б. Минаян. – М.: Юртай, 2011. – 390 с.
8. *Малік М.Й., Нужна О.А.* Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: Монографія. – К.: ННУ ІАЕ, 2007. – 270 с.
9. *Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків: Навч. посібник / Л.І. Донець, О.В. Шепеленко, С.М. Баранцева, О.В. Сергеева, О.Ф. Веремейчик.* – К.: Центр навчальної літератури, 2012. – 472 с.
10. *Приймак І.* Управління ризиком втрати фінансової стійкості підприємства в умовах невизначеності зовнішнього середовища // Формування ринкової економіки в Україні. – Вип. 19. – К., 2009. – С. 413–419.
11. *Соколенко В., Корецька О.* Вплив економічних ризиків на конкурентоспроможність підприємств харчової промисловості // Економічний аналіз: Збірник наук. праць. – Серія: Економічна думка. – 2011. – Вип. 9, Ч. 2. – С. 363–367.
12. *Enterprise risk management (ERM) // [searchcio.techtarget.com](http://searchcio.techtarget.com).*
13. *What impact do business and economic decisions have on society? // [wiki.answers.com](http://wiki.answers.com).*

Стаття надійшла до редакції 31.10.2012.